

Jót a jóról

Még a legfegyvermezettebb színésszel is megtörténik, hogy nem a partnere, hanem a közönség kapja a végszavakat. Nem azért, mintha neheztelne rá — ellenkezőleg: éppen azért, mert mindketten tetszenek Öfenségének, a közönségnek.

De mit tehet a színész, ha körben mindenhol csupa közönség ül, talpig ünneplőben? Amikor partnerével szembe fordulva is szembe, illetőleg háttal áll a közönség egy részének? Amikor nem négyzetesített a kör? Amikor nincs is konvencionális színpad? Amikor az a bizonyos negyedik fal, melyet Sztanyiszlavszkij nevével egyetemben olyan gyakran emlegettek a főiskolán, egyáltalán nincsen — ilyenkor mit tehet?

Közvetlen lesz. Egyszóval nem „színész”, hanem a közönség partnere. Nem deklamálhat, s az ún. színpadi hangsúlyokat is föl kell cserélnie köznapibbakkal.

Ez a kicsi teoretizálás nem a *Csendesek a hajnalok* elemzése helyett fityeg a krónika elején, ugyanis az a véleményem, hogy Borisz Vasziljev darabját a szovjet kritika kötelessége elemezni. Az enyém az, hogy Kincses Elemér rendezéséről elmondjam a véleményemet.

Manapság a stúdióelőadás pontosan olyan, mint a regényrészletet igénylő lapszám novellái, melyek befejezettek és teljesek, csupán a tematika miatt írja oda a szerző vagy a szerkesztő, hogy „részlet”.

A marosvásárhelyi színház kis tennében, amely miniatűr amfiteátrumra emlékeztet, a délutáni vagy kora esti órákban „kísérleti” előadás folyik. Kísérleti abból a szempontból, vajon a közönség begyűlé-e ilyenkor is vagy sem.

Ha a rendezés nem erre a nyitott tere vonatkoztatva volna összes utasításait, teljes jogú és valószínűleg sikeres „nagy” előadás lenne ennek a nyolc katonalánynak a tragédiája. Így viszont stúdióelőadásban látjuk, hogy megérkezik nyolc tüzerlány közvetlenül a front mögé egy legvédelmi állásba, s közülük öt elesik az ellenséges tülerővel folytatott harcban.

Körülbelül ebben az egy mondatban lehet elmesélni a darab tartalmát. A hősök jellemét hozó színészi munkát már sokkal bonyolultabb lesz elmondani.

A bevezetőben hangsúlyozott természetesség és pátozmenetesség nem csupán a színészi munkát, de a Marosvásárhelyen bemutatkozó rendezőt, Kincses Elemért hivatott dicsérni, mert olyan előadást komponált, amelyben nemcsak a hangulat, de az összes szereplők is a helyükön vannak, s túlzásmentesen, hitelesen hozzák a maximumot.



Csendesek a hajnalok — Tanai Bella, Farkas Ibolya, Borbáth Ottília és Ferenczy István (Marx József felvétele)

Mindazok, akik látták az előadást, egyetérteneke valószínűleg azzal, hogy Kincses nemcsak jó szemű rendező — játszópartnere is együttesének. Olyan játszópartnere, akit szeretnek, akinek munkáját támogatják színészei. (Hiszen csak egy-két színész rosszindulatára van szükség, és milyen könnyű megbuktatni a legnagyobb rendezőt is.)

Helyesbítenem kell. Stúdióelőadás. A kellemes izgalommal végzett munka stúdioma.

Nem szeretném agyondicsérni a rendezőt, mert vissza-prózaíró is, és félek a visszhangoktól, melyek azt hoznák hírül: persze azért dicséri, hogy inkább rendezzen. Nem. Kincses Elemér azért lesz jó rendező, mert tisztában van azzal, amit a kisepikából tanult: valami akkor is lebegő könnyű lehet, ha földhöz kötött.

A színészi munka elemzése előtt el kell mondanom, hogy az általam látott előadások mindegyikén a maximumot nyújtották a színészek.

A színpad lépés sorrendjében mondom róluk a jót. A jót, nemcsak azért, mert az utóbbi időben annyi jogos vagy jogtalan támadást intéztek a marosvásárhelyi színház ellen. De azért is, mert jónál jobbat nem tudok róluk mondani. (Istenem, pedig mennyivel könnyebb azt mondani, hogy valami nem tetszik.)

Ferenczy István őrmestere olyan egyszerűen darabos, amilyen csak egy lelkileg, testileg sérült ember lehet, ha nyolc nő között kényszerül úgy élni, hogy tekintélye és embersége ne szenvedjen csorbát. Olyan emlékezetes mozdulatai

vannak, olyan köznapian szép gesztusai, hogy az ember csak azon töprenghet, vajon melyiket lehet írásban maradandóan visszaadni. Azt, amikor Lizával énekelni kezd vagy amikor a tizenhét éves Galjának mesél, amikor kiosztja az egyetlen levelet? Talán az ő alakításának féltő őrmestere miatt lesz sokkal kortársabb e második világháborús történet, s miatta gondol az ember az egyenruhás egyetemista lányokra.

Borbáth Ottília Galja a maga tragikomikus, de végső soron egyértelműen tragikus világával egy színésznő beérkezésének csodaszép mozzanata. Ilyen ökonomikusan építkezni nem láttam, s csak csodálni tudom, hogy látható tartalékai nem kísértették meg, s nem használta ki egyetlen másodpercig sem a szerepében rejülő komikumból adódó alkalmakat. Árva lány Galja, s csak a második részben, amikor mindez kiderül, akkor érti meg a közönség, hogy miért nem felszabadultabb ennek a szíllel bélelt kislánynak a többiekét nevetető komédiázása.

Mózes Erzsébet egyetemista lányt alakít. A félelem és féltés, a ragaszkodás és közönségbe való vágyás kis tanulmánya ez az alakítás. Értelmiségi nő, aki időnként félszegé válik a többiek szertelensége közepette. Félreértések elkerülése végett ismételnem hangsúlyoznom kell, hogy ezeket az emberi rezdüléseket nem a darab, nem a szöveg, hanem az előadás módja fedezte föl velem. Mózes Erzsébet Szonjája a gatlások és a megosztható öröm közti tántorgás domborzati térképe.

Bálint Márta csupa lélek, vadóc és szeretetre vágyó. Nem akarom neve mellett szaporítani a jelzőket. Az a jelenet, amikor meg akarja csókolni az őrmestert, olyan bájosan kamaszlányos, amilyent csak Zeffirelli Rómeójában láttam.

Zenyát Farkas Ibolya és Adám Erzsébet alakítja felváltva. Ha azt mondom, hogy a patakparton a németek figyelmét elterelő vetkőzésben Farkas Ibolya sokkal érettebb, rögtön hozzá kell tennem, hogy Adám Erzsébet viszont hihetőbben mondja el a család megsemmisítésének történetét. Nem szándéksom összehasonlítani alakításukat, mert mindketten a szép, kacér nő más-más jellemvonását hozzák. Azt szeretném csupán kiemelni, amit mindketten meg rázón oldottak meg: a fegyverek előtti kacérkodás utáni összeomlást, a veszély elmúltával föltámadó félelmet, mely ugyanakkor önváddal is keveredik.

Tanai Bella a felnőtt nő bölcsessége mellett olyan új színfoltot is fölillant, melyet a szöveg összefüggésében kutatva nem tudunk fölfedezni. Az elvágódás és sorsával elégedetlenség olyan árnyaltan keveredik a kötelességtudással, az igazságérzet a keserűséggel, a beletörődés a sors elleni lázadással, hogy szinte előlrol kezdhetném a hasonlóságot. Az összes alapvető emberi érzések keverednek állandóan arcjáékában és hangszólyaiban.

Tanai Bella egyben a rendező munkatársa is. Valószínűleg színpadi tapasztalata sokban hozzájárult a rendezés sikeréhez.

A három „otthon maradó” katonalány alakítói: Adieff Ingeborg, Székely M. Éva, Debreczeni Gabi pontosan olyan jól oldották meg feladataikat, mint a többiek.

Székely M. Éva a durvaság és a jóság, a cinizmus és a hatalmaskodás árnyalatait is tudta érzékeltetni.

Debreczeni Gabi határozott kiskatonája éppen úgy jó, mint Adieff Ingeborg nagyhangú, életvidám, szókimondó figurája.

A jelmezek és díszletek anynyira megfeleltek a célnek, hogy csak a műsorfüzetben fedeztem föl a tervező, Szakács György nevét.

Befejezésül csak annyit, jó előadáshoz nem elég a jó darab. Jó kedvre is szükség van, nem is beszélve a jó rendezőről.

VÁRI ATTILA